

Warszawa, dnia 15 marca 2010 r.

RPO-639167-VII-7020/11006.4/10/KM

Informacja
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw
Obywatelskich w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Jaworzu
(wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 17 lutego 2010 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworzu, przy ul. Pałacowej 1 (zwanego dalej Ośrodkiem, placówką lub MOW) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego.

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania przebywających w nim wychowanków, dokonując oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu Ośrodka oraz jego podstawowych problemach, przedstawionych przez Dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego i Wicedyrektora ds. dydaktycznych MOW,
- oglądzie wszystkich pomieszczeń Ośrodka, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla wychowanków,
- zapoznaniu się z następującą dokumentacją MOW: dziennikami zajęć wychowawczych oraz kół zainteresowań, losowo wybranymi aktami osobowymi wychowanków, IPRami, programem profilaktycznym i

wychowawczym MOW w latach 2008 – 2013, regulaminem przyjmowania skarg i wniosków w Zespole Szkół w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym, rejestrze wypadków oraz protokołami powypadkowymi,

- przeprowadzeniu na podstawie kwestionariusza, rozmów w cztery oczy z 16 losowo wybranymi wychowankami Ośrodka.

Pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich poinformowali Dyrektora Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego, Wicedyrektora oraz Kierownika Internatu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji analizie poddano Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworzu - pod kątem jego zgodności z obowiązującymi przepisami prawa. Zapoznano się również z planem pracy Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworzu w roku szkolnym 2009/2010, sprawozdaniem z pracy psychologa w I semestrze roku szkolnego 2009/2010, sprawozdaniem z pracy pedagoga Ośrodka za pierwszy semestr roku szkolnego 2009/2010, regulaminem pełnienia tzw. dyżurów nocnych przez wychowawców internatu w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Jaworzu (aneks nr 1 z dnia 5 września 2008 r. do Zarządzenia Dyrektora nr 2/2005), sprawozdaniem z kontroli przeprowadzonej przez sędziego Sądu Rejonowego w Bielsku - Białej w dniu 10 grudnia 2009 r., protokołami kontroli sanitarnej przeprowadzonej w dniach 27 i 28 stycznia 2010 r. przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Bielsku – Białej oraz danymi statystycznymi dotyczącymi wypadków nadzwyczajnych w Ośrodku w 2009 r. oraz 2010 r.

2. Charakterystyka Ośrodka.

Wizytowany przez przedstawicieli Rzecznika Ośrodek jest funkcjonującą całodobowo placówką resocjalizacyjną, przeznaczoną dla chłopców w wieku od 13 do 18 lat. W przypadkach uzasadnionych sytuacją szkolną wychowanek, jego pobyt w placówce może być przedłużony do czasu umożliwiającego ukończenie szkoły. Celem Ośrodka jest tworzenie przebywającym w nim chłopcom właściwych dla

prawidłowego rozwoju warunków wychowawczych, edukacyjnych, zdrowotnych i materialnych oraz umożliwienie im prawidłowego rozwoju i resocjalizacji.

Pojemność MOW wynosi 72 miejsca. W dniu 17 lutego 2010 r. w placówce obecnych było 48 chłopców, 5 wychowanków przebywało na niepowrocie z przepustki, 3 uciekło i 3 przebywało w domu z powodu choroby.

Organem prowadzącym Ośrodek jest Marszałek Województwa Śląskiego. Nadzór pedagogiczny nad działalnością placówki sprawuje Śląski Kurator Oświaty w Katowicach.

W skład Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego wchodzi: Szkoła Podstawowa Specjalna nr 2, Publiczne Gimnazjum Specjalne nr 2 oraz internat. Internat zapewnia wychowankom opiekę w czasie wolnym od zajęć lekcyjnych oraz w czasie godzin nocnych. W Ośrodku w obecnym roku szkolnym (2009/2010) wydzielono 6 grup wychowawczych, z których każda jest prowadzona przez 3 - 4 wychowawców. Dobór do grup następuje na podstawie rozpoznania cech osobowościowych wychowanka.

Placówka jest czynna cały rok, co oznacza, że funkcjonuje ona jako jednostka nieferyjna, bez przerw wakacyjnych i świątecznych. Całodobowa opieka polega na realizacji opracowanego i przyjętego przez Radę Pedagogiczną systemu zintegrowanych działań diagnostycznych, edukacyjnych, wychowawczych, terapeutycznych i resocjalizacyjnych oraz pracy z rodziną wychowanka.

W placówce funkcjonuje ponadto Samorząd Wychowanków, który może przedstawiać dyrektorowi oraz radzie pedagogicznej wnioski i opinie we wszystkich sprawach Ośrodka, a w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw wychowanków. Umożliwia to kształtowanie wśród podopiecznych poczucia samorządności i odpowiedzialności. Samorząd działa w porozumieniu z nauczycielem, pełniącym funkcję jego opiekuna.

Opiekę lekarską wychowankom Ośrodka zapewniają lekarze pracujący w Rejonowej Przychodni Zdrowia. W placówce nie ma zatrudnionej pielęgniarki ani higienistki szkolnej. W sytuacjach nagłych, do MOW wzywane jest pogotowie ratunkowe. W opinii pracowników Biura RPO, stałe zatrudnienie pielęgniarki w placówce jest niezbędne biorąc pod uwagę fakt, iż część z wychowanków poddana

jest stałej farmakoterapii psychotropowej. Chłopcy wymagający opieki psychiatrycznej doprowadzani są na konsultacje do lekarza psychiatry w Poradni Zdrowia Psychicznego w Bielsku-Białej. Opieka dentystyczna odbywa się poprzez wizyty u lekarza stomatologa w Bielsku - Białej.

W dniu 24 stycznia 2010 r., doszło do pożaru jednego z budynków wchodzących w skład placówki, tzw. „zamku”, który decyzją Powiatowego Inspektoratu Nadzoru Budowlanego dla Powiatu Bielskiego został wyłączony z użytkowania. W związku z tym, na potrzeby realizacji celów statutowych MOW, zaadoptowano część pomieszczeń budynku szkolnego oraz budynku tzw. „dużego internatu”, w którym gabinety psychologa, pedagoga i pokój wychowawców zamienione zostały na sypialnie i świetlicę z aneksem kuchennym. Dokumentacja: przebiegu nauczania, resocjalizacji, sądowa oraz wszelkie dokumenty przechowywane w „zamku” nie uległy zniszczeniu podczas pożaru.

3. Ogląd MOW.

Ośrodek zorganizowany jest w 4 wolnostojących budynkach, przeznaczonych wyłącznie na jego potrzeby. Tworzą go: budynek szkoły, mały internat, duży internat oraz budynek „zamku”. Teren wokół MOW otoczony jest parkiem, co nadaje miejscu szczególny klimat wyciszenia i spokoju.

Sypialnie wychowanków wyposażone zostały w podobny sposób. Każdy z przebywających w nich chłopców posiada wystarczającą ilość miejsca, gwarantującą prawo do prywatności. Jest to istotne dla dobrego samopoczucia wychowanka i poszanowania jego indywidualności. Sypialnie wyposażone są w odpowiednią do liczby mieszkańców liczbę łóżek i szafek na rzeczy osobiste, a ponadto w półki, stoliki i krzeselka. Ich stan nie budzi zastrzeżeń, jednak w paru przypadkach stwierdzono brak szczebli w drabinkach przymocowanych do łóżek piętrowych. Ściany udekorowano z myślą o przebywających w nich chłopcach – ciepła kolorystyka stwarza przyjemną atmosferę.

Każda z grup posiada własny sanitariat, w którym zorganizowano prysznic, kabinę WC oraz umywalki. Kabiny prysznicowe zostały wyposażone w zasłony, które zapewniają wychowankom poczucie intymności podczas korzystania z

kąpiele, jednak brakuje w nich mat antypoślizgowych. Wszystkie pomieszczenia sanitarne, z których korzystają wychowankowie, wymagają przeprowadzenia generalnego remontu. Według informacji udzielonej przez Dyrektora MOW, plany związane z wyremontowaniem sanitariatów oraz sypialni zostały zawieszono ze względu na pożar. Jednak zapewnił on przedstawicieli Rzecznika, że odnowienie tych pomieszczeń nastąpi w bieżącym roku kalendarzowym.

Na znajdujących się na korytarzu Ośrodka tablicach nie umieszczono informacji na temat praw i obowiązków wychowanków oraz instytucji, do których nieletni mogą się zwrócić w razie potrzeby. Mimo, że wychowankowie mają możliwość porozmawiać o swoich problemach, czy o sytuacjach konfliktowych, na zebraniach społeczności bądź bezpośrednio z wychowawcą, istnienie alternatywy i możliwości zwrócenia się z problemem do instytucji zewnętrznej, jest niezwykle istotne. Nieletni powinni być o tym informowani i mieć stały dostęp do adresów Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka i sędziego rodzinnego.

Kuchnia i stołówka Ośrodka uległy zniszczeniu podczas pożaru. W związku z tym, żywienie nieletnich zorganizowane zostało w sąsiadującym z placówką Domu Katechetycznym, posiadającym pełne zaplecze żywieniowe. W pomieszczeniach kuchni zachowane są zasady higieny. Próbkę żywności przechowywane są w niezamykanej lodówce, co jest niezgodne z rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 kwietnia 2007 r. w sprawie pobierania i przechowywania próbek żywności przez zakłady żywienia typu zamkniętego (Dz. U. Nr 80, poz. 545). W myśl § 5.2 „*miejsce przechowywania próbek musi być tak zabezpieczone, aby dostęp do niego posiadał tylko kierujący zakładem lub osoba przez niego upoważniona*”.

Kuchnia przygotowuje cztery posiłki dziennie (śniadanie, drugie śniadanie, obiad dwudaniowy i kolację). Z wyjątkiem kolacji, która spożywana jest w pomieszczeniach kuchennych grup wychowawczych, nieletni wszystkie posiłki jedzą w stołówce. Pomieszczenie to jest przestronne i czyste. W dniu wizytacji żaden z wychowanków nie wymagał żywienia dietetycznego.

Do realizacji zajęć kulturalno – oświatowych i sportowych wykorzystywane są: świetlice, biblioteka, boisko do piłki nożnej, boisko do siatkówki, boisko do koszykówki, bieżnia, skocznia oraz dwie siłownie (w budynku szkoły oraz budynku internatu). W każdej ze świetlic znajduje się: telewizor, DVD, sofy, stoliki oraz krzesła. Ponadto, pomieszczenia te wyposażone są w liczne pomoce dydaktyczne, gry planszowe, materiały plastyczne oraz inne rekwizyty przeznaczone do zabaw. W przypadku gdy świetlica jest połączona z aneksem kuchennym, chłopcom nie wolno korzystać z urządzeń kuchennych podczas odrabiania lekcji. W świetlicy grupy VI należy zabezpieczyć dostęp wychowanków do podstawowych leków, gdyż w dniu wizytacji znajdowały się one w nie zamkniętej szafce.

Kuchnie grupowe wyposażono w odpowiedni sprzęt AGD tj. lodówkę, zmywarę, suszarkę, frytkownicę, czajnik oraz w stół i krzesła. Ponadto, wychowankowie mają do dyspozycji pralnie, w których mogą samodzielnie prać swoje rzeczy osobiste.

Obie siłownie wyposażono w sprzęt, który zgodnie z oświadczeniem Dyrektora posiada wymagane atesty. Korzystanie z sal ćwiczeń siłowych odbywa się pod nadzorem wychowawcy prowadzącego zajęcia wychowania fizycznego. Obecnie, do zajęć wykorzystywana jest siłownia znajdująca się w budynku szkolnym.

Ponadto, zainteresowania wychowanków rozwijane są w następujących kołach: sportowym, poetycko-muzycznym, plastyczno-rękodzielniczym, informatycznym, turystycznym, politechnicznym, edytorsko-poligraficznym oraz teatralnym.

Wszyscy wychowankowie ze względu na znaczne opóźnienia w nauce, objęci są zajęciami dydaktyczno – wyrównawczymi. Ponadto, prowadzone są grupowe zajęcia psychokorekcyjne z elementami TZA (Trening Zastępowania Agresji) oraz indywidualne treningi zachowań prospołecznych. Podkreślić należy, że w I semestrze roku szkolnego 2009/2010 pedagog szkolny zorganizował spotkania na temat dojrzewania seksualnego i higieny osobistej.

W związku z tym, iż chłopcy używają wyroby tytoniowe, wyznaczono im miejsce do palenia w toalecie.

4. Rozmowy przeprowadzone z wychowankami.

W ramach wizytacji przeprowadzono rozmowy z 16 losowo dobranymi nieletnimi. Odbyły się one w odrębnych pomieszczeniach, w sposób uniemożliwiający osobom postronnym zapoznanie się z treścią odpowiedzi udzielanych przez wychowanków Ośrodka. Przeprowadzone rozmowy dostarczyły opinii o stanie przestrzegania praw nieletnich oraz informacji o atmosferze panującej w placówce.

Nie zgłoszono żadnych uwag w zakresie: warunków bytowych, higieniczno - sanitarnych panujących w placówce oraz prowadzenia korespondencji i rozmów telefonicznych. Wychowankowie dobrze ocenili również opiekę medyczną i wyżywienie.

W kwestii możliwości uczestniczenia w nabożeństwach 7 chłopców twierdziło, iż wyjścia do kościoła są obowiązkowe. Według wyjaśnień Dyrektora, jeżeli rodzic bądź opiekun prawny wychowanka wyraża zgodę na uczestnictwo dziecka w nabożeństwach (zgoda dołączana jest do akt osobowych), to niedzielne wyjście do kościoła jest obowiązkowe.

Wszyscy wychowankowie, z którymi rozmawiano znali katalog nagród i środków dyscyplinarnych obowiązujących w MOW. Nieletni uznali, iż najsurowszym środkiem dyscyplinarnym, który można wymierzyć w placówce jest zawieszenie prawa do uzyskania przepustki. Pięciu chłopców wskazało, iż w placówce zdarzają się sytuacje, w których wszyscy wychowankowie zostają ukarani za przewinienie jednego. Za przykład podano m.in. stosowanie dla całej grupy zakazu przepustek za pobicie się wychowanków. W opinii wizytujących stosowanie formy odpowiedzialności zbiorowej, w przypadku gdy ustalono nieletniego, który dopuścił się przewinienia, jest niedopuszczalne

Ponadto 7 chłopców twierdziło, że w Ośrodku wymierzana jest nieregulaminowa kara w postaci pracy na rzecz placówki i podali oni przykład sprzątnięcia korytarza, odśnieżania czy zwożenia węgla. Dyrektor MOW wyjaśnił

przedstawicielom Rzecznika, iż wymieniona praca nie jest karą a formą rehabilitacji sprawcy czynu niedozwolonego, którą może, ale nie musi, wybrać aby uniknąć ukarania regulaminowego. Ponadto zaznaczyć należy, że według informacji pozyskanych od ankietowanych, jak i administracji placówki, poprzez dobrowolne podjęcie pracy na rzecz Ośrodka wychowanek może zapracować na dodatkowy dzień przepustki. Tak zaoferowana praca, w której chłopcy widzą przede wszystkim korzyść jaką mogą dzięki niej uzyskać, cieszy się dużą popularnością wśród wychowanków. Przedstawiciele Rzecznika w pełni popierają taką formę propagowania pracy. Ponadto, w kwestii nieregulaminowego karania należy wskazać, że jeden z wychowanków skarżył się na karę ćwiczeń fizycznych za przeklinanie.

Chłopcy uznali, iż w razie niesłusznego ukarania mogą się odwołać do: wychowawcy, kierownika internatu, dyrektora oraz psychologa. Dwóch respondentów nie wiedziało, do kogo może się zwrócić w przypadku, gdyby chciało się poskarżyć na postępowanie kadry placówki. W pięciu przypadkach wskazano sąd. Ponadto, chłopcy wskazali dyrektora Ośrodka, kierownika internatu oraz pedagoga jako osoby, z którymi można na ten temat porozmawiać.

Wszyscy wychowankowie zgłosili, iż czują się bezpiecznie w placówce. Jeden z respondentów wskazał na sytuacje, w której podczas pobytu w placówce doznał przykrości ze strony innych wychowanków. Przyznał, iż opowiedział o całej sytuacji wychowawcom placówki, którzy podjęli odpowiednie działania.

Trzech respondentów stwierdziło, że nie ma w placówce osoby, do której można się zwrócić w każdej sprawie i bez żadnych obaw. Ośmiu nieletnich za taką osobę uznało wychowawców. Wychowankowie ocenili dobrze zarówno pracę nauczycieli i wychowawców, jak i sposób w jaki są przez nich traktowani.

W zakresie spędzania czasu na świeżym powietrzu wychowankowie twierdzili, iż w okresie wiosenno – letnim codziennie korzystają z tej możliwości. Jednakże, wskazać należy, że w okresie zimowym nieletni również spędzają czas na świeżym powietrzu. W dniu wizytacji wychowankowie uprawiali sporty zimowe na terenie parku.

Podczas indywidualnych rozmów z wychowankami, piętnastu z nich zgłosiło, że pobyt w placówce zmienił ich na korzyść, zaś jeden nie zauważał żadnych zmian w trakcie pobytu w Ośrodku.

Wśród odpowiedzi na pytanie: „Co wychowanek chciałby zmienić w placówce, gdyby mógł?” udzielno następujących odpowiedzi: umożliwić korzystanie z telefonów komórkowych (5) i Internetu (3), udzielać więcej przepustek (2), wprowadzić kieszonkowe (1), zwiększyć porcje kolacji (1) oraz wybudować salę gimnastyczną (1). Pozostali rozmówcy nie widzą potrzeby zmian w MOW.

6. Wnioski i zalecenia

Czynności przeprowadzone w trakcie wizytacji Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworzu przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, wykonujących zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, pozwalają na stwierdzenie, iż założone cele wychowawcze Ośrodka są realizowane z zaangażowaniem oraz na właściwym poziomie. Potwierdzili to również wychowankowie w swoich wypowiedziach w trakcie przeprowadzonych rozmów. Traktowani są oni z poszanowaniem godności ludzkiej i z troską o kontakty z rodziną oraz ze środowiskiem naturalnym, w którym dokonuje się ich indywidualny rozwój w relacjach społecznych.

Po przeanalizowaniu ustaleń dokonanych podczas wizytacji oraz uwag jakie wychowankowie zgłosili przedstawicielom Rzecznika Praw Obywatelskich należy uznać, że w celu poprawy warunków panujących w MOW wskazane jest:

1. zagwarantowanie wychowankom Ośrodka stałego dostępu do opieki medycznej, poprzez zatrudnienie pielęgniarki lub higienistki szkolnej,
2. skorygowanie niezgodnego z prawem zapisu w Statucie Ośrodka, dotyczącego dolnej granicy wieku przyjmowania do MOW,
3. wyeliminowanie przypadków stosowania odpowiedzialności zbiorowej wychowanków, w przypadku gdy ustalono sprawcę przewinienia,

4. skuteczniejsze zabezpieczenie dostępu do podstawowych leków znajdujących się w świetlicy grupy VI,
5. przeprowadzenie zaplanowanego remontu pomieszczeń sanitarnych,
6. uzupełnienie brakujących szczebli w drabinkach przymocowanych do łóżek piętrowych,
7. wyposażenie natrysków w grupach wychowawczych w maty antypoślizgowe,
8. zamieszczenie na tablicy ogłoszeń adresów instytucji stojących na straży praw nieletnich, w tym Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, czy sędziego rodzinnego,
9. zorganizowanie pogadanki o przysługujących nieletnim prawach i sposobie ich egzekwowania,
10. wyposażenie lodówki, w której przechowywane są próbki żywności, w zamek.

Podkreślenia wymaga również fakt, że mimo pożaru budynku „Zamku” Ośrodka, do którego doszło w dniu 24 stycznia 2010 r., zadania Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Jaworzu realizowane są zgodnie ze statutem placówki.

Odnosząc się do przedstawionych wniosków i rekomendacji Dyrektor Młodzieżowego Ośrodka Młodzieżowego w Jaworzu poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich, że placówka może zatrudnić pielęgniarkę wyłącznie w oparciu o system NFZ, jednak bardzo niskie stawki w przeliczeniu na jednego wychowanka wypłacane przez NFZ powodują, iż nie ma chętnych do podjęcia pracy. Organ prowadzący zaś nie przewiduje stworzenia dodatkowego etatu pielęgniarki wychodząc z założenia, że do realizacji opieki medycznej powołany jest NFZ.

Ponadto, ujęte w Statucie Ośrodka ograniczenie przyjmowania wychowanków od 11 roku życia jest uwarunkowane możliwościami edukacyjnymi MOW – czyli

prowadzeniem Szkoły Podstawowej, która nie jest przygotowana do prowadzenia klas nauczania początkowego.

W kwestii karania Dyrektor wyjaśnił, iż nigdy nie następuje zbiorowe zawieszenie prawa do przepustki. Może jedynie nastąpić przesunięcie ich terminów. W związku z tym przekazano opiekunom konieczność tłumaczeniom wychowankom takich sytuacji, by żaden nie miał poczucia, że poddano go zbiorowej odpowiedzialności.

Pozostałe zalecenia przedstawicieli Rzecznika zostały zrealizowane. Wychowawcom zaś zwrócono uwagę na konieczność zabezpieczanie leków.